

ÉS IRODALOM

Mélyi József

Rejtőző művész

Tárlat

Akár vannak művészek a képen, akár nincsenek, valószínűleg a műtermek fotóiból kiindulva is meg lehetne írni a XX. század egy sajátos művészettörténetét. Matisse elmélyülten dolgozik, a kamera rögzíti, Jackson Pollock a kép fölé hajolva fest, felülről látjuk, Kondor Béla halála után nem sokkal a fotós jelen lehet, rögzítheti az üresen álló műtermet. Eközben nemcsak a művészet, de maga a műterem fogalma is állandóan változik, szűkül és tágul; e pulzáló mozgásnak is megvan a maga időbeli sorozata és története. A téma tulajdonképpen klasszikus, hogy belőle sorozat készüljön, igazából kézenfekvő.

Esterházy Marcell művészként látogatta végig magyar művésztársai műtermeit, hogy egy-egy fotót készíthessen arról a helyről, ahol alkotásaikat általában létrehozzák. A berendezésre és az apróbb tárgyakra fókuszáló színes felvételekből sorozatot állított össze, amelyet a galériában egy sorban futtat végig a falakon. Ismerőseiről lévén szó, nem volt szükség hosszú magyarázatokra, érezhetően mindenki bizalommal engedte közel a kameráját; a művészek azonban nincsenek jelen a képen.

A fotók sok mindent elárulnak a magyar művészekről. Kicsit olyan érzés nézni munkahelyüket, mint amikor megtaláljuk a harminc évvel ezelőtti osztálykirándulás képeit: valahogy az időbe bele vannak ragasztva a ruháink és a hajunk; azt gondoltuk, kortalanok vagyunk, ehelyett egyformák. Egyformák a műtermek is, minél távolabbról nézzük majd az időben, annál egyformábbak. Nincsenek tágas, nagy terek, nincsenek köztéri szobrok öntéséhez való eszközök, leginkább az aprómunka nyomai láthatók: számítógéppel, ceruzával, ecsettel, kamerával. Esterházy hétköznapi környezeteket rögzít, amelyek nehezen hasonlíthatók össze az ötven vagy pláne száz évvel ezelőtti, a művész-öntudat attribútumaival teleaggatott hatalmas díszletekkel. Most lakásbelső képei jelennek meg előttünk sorban, furcsa, lezser kivágásokban. A fotók készítőjének szándéka, hogy tisztázza, hogyan válik egy lakótér a szemünk láttára műteremmé.

Ha a XXI. század elején valaki belekezd egy ilyen jellegű gyűjtésbe, az egyszerre szerény és merész vállalkozás. Szerény, mert készítőjének nincs sok vesztenivalója. Kisméretű képekből sorozatba rendezve jól olvasható környezetábrázolást látunk, lenyomatként ott áll előttünk egy-egy művész tárgyaiból, berendezéseiből összeálló személyisége. A képek együtt vagy külön-külön minden különösebb buktató nélkül továbbgondolhatók; konceptuálisan rég lefektetett pályán előregördülve a "ki a művész?" kérdésétől a "mi a művészet?"-hez juthatunk el.

A merészség mögött több réteg húzódik. Egyrészt benne van a közhely felvállalása. A kimerevített műtermi ábrázolások a halott írók múzeumba emelt emlékszobáira emlékeztetnek, ahol tulajdonképpen az aura illúzióján túl szinte semmit sem kapunk. Legalábbis mindig gondolkodóba ejtik az embert az ilyen szent helyek: vajon mit tudhatunk meg Frankfurtban a Goethe-házban, ami nincs benne a Költészet és valóságban? Merész a vállalkozás azért is, mert tárgya igazából megfoghatatlan. A művészet a műtermi fotókon is a tárgyak képe mögé bújlik, ebben az esetben pedig még a művész arca és tartása is hiányzik, hogy elszántan vagy bátortalanul

megmutassa, hogyan viszonyul ő a művéhez, és mihez tartsa magát a néző.

Esterházy sorozata azonban leginkább nem a tárgya, hanem a fotográfia műfaja és mai értelmezése felől ragadható meg. A lefényképezés gesztusával ugyanis a képkészítő egyszerűen kisajátítja mások művészetét, természetesen nem a lopás, hanem a posztmodernből ismert átemelés értelmében. A műterem hirtelen kikerül a kiállítótérbe: a produkció helye egyszerre csak kiemelkedik a prezentáció helyére. Esterházy mások környezetét, munkáját, szubjektív lenyomatát kisajátítja, és saját műként a galéria falára helyezi. Nem is egyenként, hanem mindenkiét egyszerre, akármeddig folytatható sorozatban. Műteremfotói gyűjteményfotók, hasonló módon, ahogy a kisajátítások egyik élharcosa, Louise Lawler évekkel ezelőtt a múzeumi gyűjtemények képeiből állította össze sorozatát, amelynek darabjai elsősre gyakran elrontott műtárgyfotóknak tűnnek. Lawler akkoriban a fotográfia pozíciójára kérdezett rá a képzőművészet diskurzusában. Kérdésében benne volt a válasz is: ha a fotót kisajátította a képzőművészet, a fotó is megteheti ugyanezt a teljes művészettel. Esterházy elsősre szerénynek tűnő projektjéből kerülőúton lesz komoly művészi gondolatmenet. Ha ezt elfogadva újranézzük a sorozatot, észrevevessük, hogyan bújjik kamerájával mások tárgyai mögé, és hogyan árad a képekből a személyes kézjegy eltörlésének vágya - ahogy egy bélyeggyűjteményen is felesleges, sőt egyenes hátrányos az ujjlenyomat.

Esterházy Marcell gyűjtőszenvédéllyel megáldott-megvert ember, aki szinte valamennyi műfajban otthon van: a fotó mellett készít videót, installációt vagy köztéri konceptuális munkát. Ahogy a jó gyűjtemények, saját munkái is mindig többretegűek, és az igazán nagy gyűjtőkhöz hasonlóan ő is szeret rejtőzködni.

(Esterházy Marcell atelier bp_part I. című kiállítása február 8-ig tekinthető meg az új Lumen Galériában.)

Élet és Irodalom
52. évfolyam, 05. szám